

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „Opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

L. W. G. BLOKHUIS — WEZEP

De Here sloeg . . .

Klaagliederen 2:2

De Here heeft meedogenloos vernietigd al de landouwen van Jakob. Hij heeft ze verslonden. Hier wordt sterke, geweldige taal gebruikt.

De toorn van de Here over de verbondsbreuk van Zijn volk krijgt hier een zwaar accent. Het is de Here, die dit alles over Jeruzalem heeft gezonden. Door heel het tweede Klaaglied klinkt als een diepe ondertoon de belijdenis van Jeruzalems schuld. Om die schuld heeft de Here na jaren, na eeuwen van lankmoedigheid Zijn oordeel doen komen over de afvallige Oudtestamentische kerk.

De ondergang van Jeruzalem betekende veel meer dan de val van een willekeurige stad. De Here had God uit al Israëls stammen verkozen om Zijn Naam daar te vestigen.

Het tweede Klaaglied begint zo: Hoe hult de Here in Zijn toorn de dochter Sions in wolkenfloers. Zoals Gods vriendelijk aangezicht vrolijkheid en licht geeft aan alle oprechte harten, zo is er donkerheid, wanneer de Here vertoornd is. Voor de oprechten gaat het Licht in de duisternis op (Ps. 112 : 4). Voor hen die Gods verbond breken en Zijn woorden verachten, zal de dag des HEREN duisternis zijn en geen licht (Amos 5 : 18, 20). Die duisternis is een blijk van Gods toorn. En de toorn van God komt nooit zomaar. Deze toorn is altijd reactie op onbekeerlijkheid en ongeloof.

In de dagen van de grote catastrofes, die bekend staat

als de Babylonische ballingschap, teisterde Gods toorn heel het land van Juda, zowel het platteland als de steden. De vijand trok door de velden en heeft het mooie land herschapen in een woestijn. De vijand: het leger van Babels machtige koning Nebukadnezar.

Jeremia had het voorzeggd in het eerste jaar van Nebukadnezar: Hoor, geschreeuw van de herders en gejammer van de gebieders der kudde, omdat de HERE hun weideplaatsen heeft vernield; de vredige dreven zijn verwoest ten gevolge van de brandende toorn des HEREN. (Jer. 25 : 36-37).

Israël was een volk van veehouders. Het woonde in een land, dat overvloedig was van melk en honing. Als de Here in zo'n land de landouwen meedogenloos vernietigt, betekent dat een totale verstoring van de economie. Verwoeste weiden, geroofde kudden, afgebrande boerderijen.

En de overwinnaar voerde Jakobs volk weg naar Babel.

De veroveraar had ook man, vrouw en kind kunnen uitroeien met het zwaard. Maar zover ging hij niet. Zover mocht hij niet gaan. De HERE liet dat niet toe. Toen de ballingschap intrad, nam God heel veel af. De economie van Juda vernielde Hij. De militaire kracht van Zijn volk brak Hij en alle politieke glorie verdween: „In zijn verbolgenheid heeft Hij terneergeworpen de vestingen van de dochter van Juda; Hij heeft ter aarde gestoten en ontwijfd het koninkrijk met zijn vorsten.”

Maar het volk bleef voortbestaan.

Barmhartig en genadig is de HERE . . . Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden.

Dat kunnen we ook hier zien.

Het zou niet onrechtvaardig geweest zijn als geen enkele Israëliet ooit uit Babel zou zijn teruggekeerd, als dat hele volk uitgeroeid zou zijn.

Maar zo doet de HERE niet. Zo is onze God niet.

Hij heeft, zelfs in het gericht, gedacht aan Zijn genade, Zijn trouw aan Israël nooit gekrenkt.

Het gericht kwam wel. In zijn verbolgenheid heeft God de vestingen van de dochter van Juda terneergeworpen. De militaire kracht ging verloren.

En dat was een verdiende straf. Onder de leiding van de goede herders, de trouwe koningen Hizkia en Josia, was de tempeldienst hersteld, maar de harten van de meesten waren niet bekeerd.

Gods profeten werden tegengestaan en vervolgd.

Toen ging de ster van Nebukadnezar rijzen. De HERE legde het lot van de volken in de handen van Babels koning. In Juda maakten zijn troepen de ene vesting na de andere met de grond gelijk. Tenslotte sluit een machtig leger Jeruzalem in. Onbeschrijfelijke ellende heerste in de stad. Het rammelen van de stormrammen was als het luiden van de doodsklok. Steeds angstiger klopten de harten. Het einde kwam toen de Chaldeeën door een bres in de muur de stad binnenstormden. Dood over de stad . . .

De Here heeft ter aarde gestoten en ontwijfd het koninkrijk met zijn vorsten. Ontwijfd. Ontheilgd. Dat heeft HIJ gedaan. Dat deed de Here. Eens had de Here Davids huis geheiligd, maar nu neemt Hij Zelf deze heiligheid weg.

In machteloosheid en tegenspoed openbaart zich de toorn van God.

Ook vandaag.

Maar dit ene beleven wij nooit meer: dat de glorie van Davids huis ontwijfd wordt. Er is vandaag veel nood. Maar wij hebben een grote Koning, die eeuwig leeft. De Volmaakt Goede Herder. En eeuwig bloeit de gloriekroon op 't hoofd van Davids grootste Zoon.

Wanneer wij lijden om onze zonden, om ongeloof, hebben we dat verdiend. Maar indien wij lijden als Christenen, hoeven we ons nooit te schamen. De Here Jezus overwint en Hij neemt al de Zijnen mee door het lijden naar de zegepraal.

KERKELIJK *Leven*

De bedreiging van kerken in het Verre Oosten

Dr Peter Beyerhaus is professor in de zendingswetenschap aan de universiteit van Tübingen in West-Duitsland. In de zomer van 1971 heeft hij een studiereis gemaakt naar Zuid-Oost Azië. Hij bezocht Japan, Oost-Nieuw Guinea, Australië, Hongkong, Taiwan (Formosa), Singapoer en Indonesië. Het eerste deel van zijn reisverslag heeft als titel het opschrift dat hier boven staat: de bedreiging van de kerken in het Verre Oosten. Hij doet daarin onthullende mededelingen, die niet alleen hen die bijzonder belangs tellen in het zendingswerk zullen interesseren, maar die een belangrijke bijdrage vormen voor het verstaan van de situatie van de kerken in onze tijd en van de verzoeken waarmee zij te maken hebben.

Het is in zekere zin een vervolg-na-25-jaren van de onthullende artikelen van de hand van wijlen de Heer Arie Kok die in „Getrouw” destijds verschenen onder de veelzeggende titel: „De vijand in het kamp”. Deze artikelen van de heer Kok hadden als ondertitel: „Modernisme en Communisme binnengedrongen in de jonge zendingkerken van Z.O. Azië”. Deze ondertitel maakte de bedoeling van zijn artikelen volkomen duidelijk. Zij handelden met zeer concrete gegevens over prof. T.C. Chao van de Yenching-universiteit in Peking e.a. die duidelijk aanhangers waren onder christelijke naam van modernistische en communistische denkbeelden. Wijlen prof. dr K. Schilder vond de artikelen van de heer Arie Kok zo belangrijk dat hij, voorzover ik mij herinner, deze in hun geheel opnam in „De Reformatie”, zijn lijfblad.

Wie met een voorop gesteld optimisme met betrekking tot de jonge kerken in het Verre Oosten, op reis gaat en een zendinggemeente verwacht die vervuld is van vitaliteit en eigentijds roepingsbesef, die komt bedrogen uit, schrijft prof. Beyerhaus.

Als zendingswetenschapsman en oud-zending had hij zich zulke illusies niet gemaakt voor hij op reis ging. Hij had vrij realistische voorstellingen. Wat de essentie daarvan betreft zijn deze bevestigd door zijn ervaringen en waarnemingen. De omtrekken van de schaduwzijden zijn door zijn ervaringen scherper geworden terwijl tegelijkertijd de licht zijden helderder uitkwamen. Het geloofsoog weet en de schaduw- en de lichtzijden in te voegen in de perspectieven van het eschatologisch heilsplan van de Heer van kerk en wereld.

Vooralsnog gebiedt de strijd die ons is voorgeschreven, zonder camouflage kennis te nemen van de feiten, die een bedreiging vormen van de kerken in het Verre Oosten. Prof.

Beyerhaus ziet de bedreiging op drieërlei wijs op deze kerken afkomen.

1. In de groeiende religieus-politieke weerstanden tegen het evangelie.
2. In de groeiende theologische en geestelijke onzekerheid van de kerkelijke medewerkers.
3. In een doelgerichte ketterse infiltratie in de kerken.

Hij licht alle drie toe. Wij volgen zijn uiteenzettingen.

■ De groeiende religieus-politieke weerstanden

In de eerste jaren na de tweede wereldoorlog heeft het er met name in de landen in het Verre Oosten, uitgezien alsof tengevolge van catastrofale gebeurtenissen, de godsdienstige fundering van deze volken diep geschokt was en dat dientengevolge een opening voor het evangelie ontstaan was. De beweging naar de kerk-toe, waarover wij toen hoorden, is intussen vastgelopen en tot stilstand gekomen. Wat in haar plaats gekomen is, is niet een ondubbelzinnige secularisatie-beweging zoals Bonhoeffer en oekumenische secularisatie-theologen voorspeld hadden, maar in toenemende mate tegelijk een renaissance en een transformatie van de traditionele godsdiensten der verschillende volken. (Een wedergeboorte en verandering van de overgeleverde heidense godsdiensten).

In Japan ontmoeten wij aan de éne kant het boeiende verschijnsel van de syncretistische (samensmeltende) nieuwe godsdiensten, die als paddestoelen uit de grond verrijzen en die hun aanhangers met betrekking tot de snelle sociale structuurveranderingen, een nieuw houvast en een nieuwe bron van levenskracht verschaffen. De Sokagei-filosofie. Minstens 30 miljoen Japanners maken daarvan gebruik. Aan de andere kant is daar het weer opleven van het sedert 1945 dood verklaarde Staats-Shintoïsme. Met betrekking tot de opzienbarende ontwikkeling van Japan tot derde industriële wereldmacht, maakt het Japanse volk zich opnieuw op, zichzelf tot voorwerp van religieuze verering te maken. De huidige worsteling om het herstel van het regeringstoezicht op de Yasokoeni-Shrine, waarin de zielen van de in de oorlog gevallen helden als werkelijk tegenwoordig worden vereerd, is de zichtbare uiting van deze weer opleving van het Staats-Shintoïsme.

Ook op Formosa zag prof. Beyerhaus overall nieuw gebouwde tempels, die zich in een stroom van bezoekers verheugen en waarvan het personeel de diakonale dienst en de opvoedkundige arbeid van de christelijke zending verregaand heeft nagebootst. De Marburger zusters in Tapei hebben het tegenwoordig moeilijk om zelf haar traktaatjes op straat uit te delen omdat het volk van Formosa onder bewuste aanmoediging van de regering Tsjang Kai Tsjek, vernieuwing en versterking in de cultische verering van de eigen

voorvaderen zoekt.

In gelijke richting gaat de syncretistische (samensmeltende) Kargo-beweging op Oost-Nieuw-Guinea en in Melanesië. Deze beweging zoekt de godsdienstige „weg” met het oog op welvaart; een „weg” die door de zendingen voor de inheemsen naar men beweert, verborgen zou zijn gehouden.

■ Groeiende theologische en geestelijke onzekerheid

De bedreiging van de kerken wordt vervolgens openbaar in een meer en meer onzeker worden in geestelijk-theologisch opzicht van de kerkelijke medewerkers.

Daar is in de eerste plaats het onzeker worden met betrekking tot het kunnen voortwerken van de zendingen. Deze onzekerheid wordt voortdurend in de hand gewerkt door het tiromferend aangegrepen en gehanteerde slagwoord „alle blanke-zendingen-er-uit”. Inderdaad is in bijna alle boven genoemde landen een bestendige terugloop van westerse zendingen uit de grotere aziatische kerken. Vele andere zendingen vragen mij al geruimen tijd in vrees, schrijft prof. Beyerhaus, of de kerk hun diensttijd wel zal verlengen.

De grond voor deze groeiende onzekerheid is drieërlei.

- a. De huidige crisis na de bevoogding van de inheemse kerkelijke leiders is er omdat deze nu zijn opgenomen in de stroom van de vooral emotioneel gevoede onafhankelijkheidsverlangens.
- b. De bewuste eis van dit verlangen naar onafhankelijkheid is en wordt door de nieuwe conceptie (begrip) van het zendingswerk van de zijde van de oekumenische theologie, onophoudelijk gestimuleerd.
- c. Tenslotte is er de financiële misère van vele amerikaanse kerken die samenhangt met de huidige geloofscrisis. Zo ziet bijvoorbeeld de Lutherse Missouri Synode (een orthodoxe kerkengroep naar men tot voor kort dacht), zich genooddaakt in de komende twee jaren haar zendingen uit Japan terug te trekken.

Vele zendingen en inheemse medewerkers zijn tegelijkertijd innerlijk moe geworden, omdat zij zich dikwijls op geïsoleerde posten moeten handhaven temidden van de innerlijke onzekerheden en uiterlijke afmattende weerstanden. Daarbij komt bij inheemse krachten nog vaak, dat zij voortdurend onderbetaald worden. Het zwaarst weegt echter de geestelijke onzekerheid die zijn oorzaak vindt in de problematiek omtrent het overgeleverde zendingsbewustzijn, welke problematiek door de nieuwe begrippen als bijv. de theologie van de vergelijking der godsdiensten als of deze principiëel op één lijn zouden staan, veroorzaakt is en ook door de toenemende secularisatie. Dit verschijnsel kenmerkt bijna alle grotere kerkelijke richtingen.

Gevolg van dit innerlijk onzeker worden is bij één de bereidheid tot godsdienstige co-existentie of zelfs van godsdienstige co-operatie (erkenning van een zelfde waarheidsgehalte en samenwerking met heidense of spiritualistische energiebron).

Bij het ter aarde bestellen van christenen in Japan gaan vaak boeddhistische en christelijke gebruiken hand in hand. In Indonesië is een van de voornaamste zorgen van de leiders van de Indonesische Raad van Kerken

hoe men het goede samengaan van Islam en Christendom niet in gevaar zal brengen!

De uitnodiging aan Billy Graham gericht in het jaar '72 daar te komen evangeliseren, is daarom onder zeer ingrijpende voorwaarden uitgegaan (b.v. nalaten van de oproep naar voren te komen — de christelijke godsdienst moet zich onthouden van het maken van „proselieten“!)

Het zoeken naar nieuwe kracht- en inspiratiebronnen komt tot uitdrukking in een eigenaardige onderneming van de Jesuit hoogleraar in de theologie Enomia Lasall. Als autoriteit in het Japanse Zen-Boeddhisme heeft hij in een bosachtig berggebied een centrum voor meditatie gesticht, waar hij praktische inleidingscursussen geeft in de ascetische methode van de Zen-kontemplatie. Christenen zowel als boeddhisten maken in toenemende mate daarvan gebruik. Ook rooms-katholieke ordebroeders en evangelische of protestantse medewerkers in de zending.

Deze alle zoeken op deze weg van de kontemplatieve verlichting tot verdieping in hun geestelijk leven te komen.

Een soortgelijke schemerachtige uiting van dit theologisch onklare begeren met nieuwe overtuigingskracht begiftigd te worden, is de grote belangstelling juist onder de bewuste bijbelgelovige zending, voor het aanbod van handoplegging teneinde nieuwe Geestesgaven te verkrijgen.

■ Ketterse infiltratie

De meest radicale bedreiging van de kerken in Azië bestaat ten laatste in een doelbewust ketterse infiltratie, die in de betreffende kerkelijke richtingen leidt of tot een stille maar ononderbroken modernistische vervlaking van de geloofsinhouden of tot een groeiende polarisering.

Een institutioneel afgesloten polarisering bestaat reeds in het protestantisme van het Verre Oosten. (De bekende beweging van de I.C.C.C. heeft niet weinig daartoe bijgedragen, J.M.) De dusgenaamde conservatieven en evangelischen hebben haar eigen zendingsbeweging ontplooid en weigeren in de zendinglanden met de oekumenische georganiseerde zendingen en jonge kerken samen te werken.

Tussen beide kampen is geen organisatorische verbinding en zijn slechts weinig persoonlijke verbindingsbruggen. Tot voor kort was ook in de oekumenisch georganiseerde zendingen nog een stroom van bewust reformatorisch denkend en evangelisch toegeruste medewerkers, ook wanneer deze het „fundamentalisme“ afwezen. Hun zendelingen kwamen uit belangrijke grote kerkelijke richtingen uit het Westen.

In de jongste tijd is een ineenstorting daarvan gekomen op drieërlei wijze.

Daar is in de 1e plaats te noemen de groeiende invloed van de nieuw-rationalistische theologen als Bultmann, Tillich en anderen. Onder de exporteurs van deze theologiën staan Duitse en Amerikaanse zendelingen op de voorgrond waarbij in toenemende mate ook zijn gaan behoren inheemse studerende, die van een beurzenstudie overzee in Europa of Amerika terugkeerden. Bovendien zijn alle belangrijke werken van de moderne theologie in het Japans en Indonesisch vertaald.

Een voorbeeld van een ronduit geweldadige infiltratie in een tot nu toe theologisch volledig homogene Lutherse zendingkerk is dat van een jonge Duitse theoloog, die als docent naar het Maarten Luther Seminarie in Lae op Oost-Nieuw-Guinea werd gezonden benoemd door de Leipziger zending. Deze jonge doctor in de theologie, tevoren studie-leider aan de zendingssakademie in Hamburg, had in het vorig jaar de vergadering van de Duitse Evangelisatie Zending in Spandau geschokt door zijn openlijke verklaring, dat hij, evenals zijn hele generatie met de voorstelling van de zoendood van de Here Jezus, eenvoudig niets kon beginnen. Het protest van de zendelingen van Nieuw Guinea werd daarbij zonder meer voor kennisgeving aangenomen.

Een Amerikaanse zending van de Presbyteriaanse kerken uit de zuidelijke Staten, werkzaam in Japan, vertelde aan Professor Beyerhaus, dat de leiding van de zending in zijn kerken, die tot de laatste jaren toe nog anti-modernistisch waren, tegenwoordig alleen nog aanhangers van de moderne oekumenische theologie uitzendt, en dat de leiding van de zending aldaar deze moderne theologie op zendingconferenties en door middel van missives propageert en elk protest daartegen als boosaardige pogingen tot scheurmaking diskwalificeert.

In de tweede plaats is te noemen de veel meer omvattende strategie van de Wereldraad van Kerken. De bemoeïngen van de Lutherse Wereldbond, om de denkbeelden Wereldraad en in de jongste tijd ook van de van de tegenwoordig in Genève heersende ideologie als de alléén-gangbare bij alle jonge kerken tot gelding te brengen, zijn onvoorstelbaar.

De twee voornaamste karaktertrekken van deze oekumenische ideologie van Genève (Wereldraad-centrum) zijn **a** het verbond met de revolutionaire bewegingen van de wereldpolitiek in de strijd om een betere gerechtigheid op aarde en **b** de poging een synthese (samensmelting) tot stand te brengen tussen christelijk geloof en andere godsdiensten. Dit laatste wordt aangeprezen als de „weg“ die moet leiden naar een begeerde idealistische eenheid van het menselijk geslacht.

Zo geraakten enige bisschoppen van de Lutherse zendingkerken op Oost-Nieuw Guinea in grote opwinding omdat Genève voor een oekumenische conferentie van experts in ontwikkelingsvraagstukken, twee Nieuw-Guineese revolutionaire politici had uitgenodigd; twee politici die zich in belijdenis en levenswandel openlijk van hun kerken hadden afgescheiden. Achteraf liet publiek bekend maken, dat de beide deelnemers als vertegenwoordigers van hun kerken gesproken hadden. En op de zitting van de commissie voor kerkelijke samenwerking van de Lutherse Wereldbond in Tokio, werd in een referaat dat door de leiding sterk naar voren was geschoven, openlijk gepleit voor een bewuste verbinding van christendom en Afrikaanse stamgodsdiensten met invoering van regemakersritten in de eredienst. De referent was een Afrikaan, de Anglikaanse theoloog Mbitbi van Kampalo.

In de derde plaats wijzen we op de ronduit duivelse strategie en methode die door enige evangelische theologen in Singapoer aan het licht is gebracht toen zij de activiteiten van een bij ons bijna onbekend instituut te Chicago hebben onderzocht.

Dit instituut is opgericht met de bedoeling te experimenteren met nieuwe kerkelijke activiteitsvormen en dat op grond van een be-

sluit dat genomen is op de Tweede Voltallige Vergadering van de Wereldraad in Evanston in de Ver. Staten.

Het instituut is echter geen officieel orgaan van de Wereldraad.

Door de medewerkers van dit instituut worden in verschillende delen van de wereld cursussen gehouden voor kerkelijk invloedrijke lieden, met de bedoeling deze op te leiden als stoottroepen van een vernieuwingsbeweging in hun respectievelijke kerken. Het ideologisch fundament van dit werk is de stelling dat onze veranderde moderne wereld alleen kan worden tegemoet getreden in geestelijk opzicht met de theologie der revolutie van mannen als Bultmann, Tillich, Nieboer en anderen. Deze theologie wil de zogenaamde metafysische elementen in de bijbelse voorstellingswereld konsekwent elimineren (er uit verwijderen).

Alle christelijke geloofsinhouden zouden bij het licht van deze nieuwe theologie aan een her-interpretatie moeten worden onderworpen, waardoor de christelijke en bijbelse begrippen inhoudelijk veranderd worden. Ze moeten worden gevuld met gedachten uit een existentialistisch humanisme en uit een geschiedenisfilosofie die niet schriftuurlijk kan worden genoemd.

Bijvoorbeeld „God“ wordt omschrijving van een existentieel antwoord op de natuurlijke impuls van de geheimzinnig levencentrum.

Uit de historische Persoon Jezus Christus wordt het boven-tijdelijk Christus-gebeuren gemaakt. En het „Woord“ dat een zondaar wederbaart wordt het middel dat ons in staat stelt van onze illusies af te geraken en ons door de werkelijkheid van het heelal aangenomen te weten. Door dit existentieel wedergeboorte-proces wordt een mens vrij om te komen tot een radicale overgave aan de dienst aan de samenleving, wat de enige legitieme structuur van een vernieuwde kerk der toekomst is.

Deze gedachten worden op cursussen in een echt bombardement van voordrachten, groepsdiscussies en godsdienstoefeningen er in gehamerd bij de deelnemers. De deelnemers worden reeds s' morgens om 5 uur gewekt voor de eerste existentialistische meditatie en moeten zelf in hun tafelgesprekken de aangesneden onderwerpen verder doorspreken en behandelen. Het resultaat is in vele gevallen direct te vergelijken met een communistische hersenspoeling. De cursisten keren met een inhoudelijk volledig veranderd theologisch bewustzijn terug en tegelijkertijd met een behagelijk gevoel van innerlijke vernieuwing. Zij worden zelf tot vrijwillige en gewillige vermenigvuldigers van deze gedachten.

Het oekumenisch instituut te Chicago ontplooit een geweldige zendingsactiviteit, die zelfs door de inzet van een monnikachtige sociaal-actieve gemeenschap wordt ondersteund. Zwaartepunten zijn Amerika, Oost-Afrika en Z.O. Azië. Zelfs rooms-katholieke bisschoppen stellen hun medewerking beschikbaar. Prof. Beyerhaus zegt: ik geloof dat nergens de afgrondelijke strategie en stootkracht van de nieuwe oekumenische beweging zo duidelijk en openlijk wordt als bij dit op dynamische wijze opererende zendingsorgaan. Dit is doelbewust er op uit de bijbelse levenszenuw van de kerk van Afrika en Azië te vervangen door een pseudo-christelijke.

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

Van 4-houten naar 7-aar

Onze goede vriend Gart — u kent hem immers nog: onze tuinman voor 1 dag per week? — is een dagje uitgeweest. Helemaal naar Zevenaar met een bus vol ouden van dagen. Hoe kwam hij daar zo tussen, die Gart, want hij is toch nog geen tachtig? Wel, ze hadden er wat jonge kerels bijgevraagd, om de boel op te vrolijken. En dat was blijkbaar aardig gelukt, want de oudjes hadden voor een heel jaar genoeg gelachen. Jawel, en gezongen ook. Zo lekker ouderwets, van die vaderlandse liedjes, die de jongelui vandaag niet meer kennen. Gart wist niet precies meer waar ze geweest waren — wat kon het ook schelen, als je maar pret hebt — maar in Zevenaar hadden ze gegeten. Een heel eind: van 4-houten naar 7-aar hen en werumme, meende Gart.

Hij vond dat hij die dag wel eens vrij kon nemen — al riepen ze in de oogsttijd ook allemaal om zijn hulp. Het moest zonder hem toch ook kunnen, filosofeerde hij. En dan, heel concreet: als deze beentjes straks stijf liggen loopt jouw kruiwagen ook wel door. En als meneer uitvalt gaat een ander op zijn kantoorstoel zitten. Of niet soms?

Gart is ten hoogste voor de helft Veluwnaar. Voor het merendeel is hij Zwitser. Jawel. Zwitserland is zijn vaderland, meent hij, en hij bedoelt: het land, waar zijn vader is geboren. De Zwitsers leverden alle eeuwen door prima huursoldaten; tot in het Vaticaan heb je een Zwitserse lijfwacht. Zo was Garts vader bij de Nederlandse koloniale dienaren. Toen hij door een schot in het been (in Atjeh) uitviel, bleef hij te Harderwijk wonen, waar toen het koloniale depôt was gevestigd. Want zijn pensioenrechten golden niet buiten Nederland. Van armoede trouwde Garts vader toen maar met een net meisje uit Uddel — en zie daar de oorsprongen van Garts bestaan. Zijn naam is Zwitsers, zijn voorkomen ook, maar de burgemeester van Zürich kon hem onmogelijk het huisje van zijn grootvader wijzen, want ze heten

daar haast allemaal zo als Gart; de burgemeester zelf trouwens ook.

Die Zwitserse inslag maakt Gart zo vrolijk; ook zo veerkrachtig en taai. Hij is driest als een kwajongen. Deze week ging hij weg met een blote zeis op de schouder. Onze gast, een politie-officier, had het laatst met hem gebabbeld. Wat je daar doet is niet toegestaan, zei hij effen, doelend op de bloe zeis. Gart zei niets, sprong op de fiets, keek lachend naar ons om, wuifde met de zeis door de lucht en stormde naar huis.

Voor een paar jaar leverde hij ons een wonderboom. Als de boom van Jona: op dinsdag stond die er nog niet en op woensdagmorgen wel. Hoe bestaat zo iets! Gart wist een jeneverbes te staan. U kent de jeneverbes? In het Duits zegt men Wachholz, oftewel waakboom; het ding staat er namelijk bij als een schildwacht in silhouet. In Kootwijk zegt men wakel. Welnu, gezegde jeneverbes stond ergens midden op de heide en liep elke dag gevaar onder een tank te worden vernield. En hoewel je een jeneverbes niet moogt stellen — in dit geval ging het eigenlijk om iets als natuurbescherming. Wij konden beter op dit kostbare boompje passen dan de militairen, vond Gart. En het paste precies op ons heideveldje.

Als u ooit een jeneverbes gaat verplanten — u moet het maar niet proberen want u krijgt er last mee — dan moet u eerst een zakdoek binden aan een tak, die op het noorden gericht staat. Een eindje touw mag ook wel volgens Gart. Dan moet je diep spitten, tot de boom los staat en láát hem staan. Pas volgend voorjaar haal je de boom op en zet hem op zijn nieuwe plaats; weer met de zakboek naar het noorden gericht. Veel water geven, wel een emmer per dag. Na een maand verneemt hij er niets meer van, zegt Gart.

Zaterdag kwam hij even langs. Verse worteltjes bracht hij mee uit eigen tuin, met tuinkruiden. Of meneer wist hoe dat goed heette? Na veel kijken, betasten, ruiken en piekeren meende ik: dat fijne is peterselie, dat andere selderie. Maar laat het nu goed wezen. En dan kan Gart zo beschamend vrolijk lachen van: jij pennelikker, hoe kan jij nou iets van kruiden afweten! Hij weet, dat we hem niet laten weggaan zonder een klein borreltje: het is trouwens op doktersrecept. En dan kan hij dubbel goed lachen want wij lachen mee.

O ja, die tocht naar Zevenaar. Wat een leuke mensen had hij ontmoet. Er was een dame bij van het rode kruis, die vroeg: kom jij uit Vierhouten Gart — ken je dan mevrouw M. ook? Gart had gezegd: ik werk alle weken bij HKH een dag in de tuin — al zes jaar lang! Had de dame van het rode kruis geantwoord: en ik heb vroeger mevrouw M. zes jaar geholpen als schoonmaakster. Doe haar mijn hartelijke groeten en dan weet ze wel van wie.

Deze week heeft Gart een paar berkebomen tot brandhout verwerkt. Voor de open haard. Niet met die goede bijl — wat dacht je nou! Hout kluiven, zegt Gart, doe je met een oude botte bijl. Een scherpe werkt zich vast in het hout — een botte is juist goed om die stammetjes te „kluiven“. Ja, hij heeft zo zijn eigen termen, zijn eigen taalfouten. Als ieder ander. Je moet hem niet corrigeren: Gart is goed zo. Zijn schoonzoon heeft onlangs een goede à contant genomen, die de boeken voor hem bijhoudt. En zijn dochter is onder behandeling van een physitator — maar het komt goed in orde met haar, zegt Gart. Op een Rijnreisje is hij het meest geboeid geweest door die oude ruinen op de berghellingen — waarbij hij niet aan gecasteerde paarden denkt, maar aan de resten van slotburchten. Het is toch waar: aan zo'n man mag je niet sleutelen; die kleinigheden behoren tot zijn persoonlijkheid. En als mevrouw eindeloos aan het onkruid blijft wieden zegt hij vermanend: zet er nou eens een punt achter mens; er is geen oorlog zo erg of er blijft wel een soldaat over!

—o—

Maar geef onze vriend de ruimte als het gaat spannen. Toen zijn dochter, zijn oogappel, voor observatie in een psychiatrische kliniek moest worden opgenomen, durfde hij haar niet te bezoeken. Dan zou hij gaan schreien, meende hij, en dat zou haar toestand maar verergeren. Daarom ging hij bidden. Dag en nacht droeg hij zijn kind aan Gods genade op. Hij vroeg of de psysitators er maar achter mochten komen, wat haar scheelde. En als je dat doet meneer, dan luistert God ook. Jawel, want zijn dochter was weer thuis mogen komen en maakt het nu weer „knap best“. Daar moet jij ook aan denken mevrouw, als je over je kinderen inzit. Bid maar veel voor ze. Het helpt!

Hoe genoegelijk rolt het leven des gerusten landsman voort zong de dichter Poot als ik me niet vergis. En zo leven we van dinsdag tot dinsdag — voor wat onze vriend betreft. Als hij komt, heel vroeg al, roept hij: of was je nog niet op meneer? En als hij gaat, veel te laat, roept hij: mensen — het bèste! Maar als hij op een andere dag ineens aan de deur staat vraagt hij: waar dacht je dat ik voor kwam? Voor een kop koffie, zegt HKH dan. Ook dat — zegt hij — maar eigenlijk kwam ik wat groente uit mijn tuin brengen. Van het alderbeste, en vers gesneden. Kosten zes? Het hele handeltje dooreen is steevast: ene gulden en geen cent meer! Gart is goed en niet duur.

—o—

stand tegen Spanje. Hij noemt als zodanig armoede en werkeloosheid onder de laagste bevolkingsklassen, juist in die tijd door bepaalde oorzaken ontstaan. Het grote verschil tussen de verschillende Gewesten in maatschappelijk en cultureel opzicht. Ook de geografische ligging van Holland en Zeeland (achter de grote rivieren), waardoor daar de opstand kon slagen in tegenstelling tot het Zuiden. Pas ná de consolidering van de Opstand begon de protestantisering op grote schaal, voordien stond het volk echt niet als één man achter de Opstand. Aldus in het kort de heer Stoop.

Is een boeiende kwestie, waarmee we hier van doen krijgen. Door bepaalde oorzaken werd ik de laatste tijd genoopt me met dit tijdvak onzer vaderlandse historie bezig te houden en ik wil er nu graag een paar opmerkingen over maken in verband met de genoemde vragen.

De eerste is van algemene aard: men heeft de ene factor niet te ontkennen om de andere toe te stemmen. Het komt aan op het evenwichtig taxeren van alle factoren. Dat is wel een uiterst moeilijke aangelegenheid waarover onder de historici, gezien ook hun verschillend uitgangspunt, wel nooit algehele eenstemmigheid bereikt zal worden. Toch ontslaat ons dit niet van de plicht de feiten zelf nauwkeurig na te gaan.

In de tweede plaats zou ik er op willen wijzen dat we wel moeten onderscheiden tussen de aanvang en de voortzetting van de oorlog, die in zijn geheel tachtig jaar heeft geduurd! Wat in het begin de stimulerende factor is geweest behoeft die opzichzelf later niet meer geweest te zijn. Dit geldt direkt al van de sociale. Deze was er in het begin ongetwijfeld, hoewel de stoot tot het verzet er niet van is uitgegaan, zie verderop. Maar men kan van de sociale factor moeilijk meer spreken wanneer de opstand is geconsolideerd. Over de slechte economische omstandigheden tijdens het begin van de opstand valt bovendien ook nog wel het een en ander te zeggen. De toestand was, toen de onlusten begonnen, veel voorspoediger dan men zich die gewoonlijk voorstelt, schrijft Fruin en dit geldt dan wel zeer in het bijzonder Holland en Zeeland, gelijk Fruin breedvoerig aantoot.¹⁾ In elk geval is de moeilijke economische situatie van de lagere volksklasse in Brussel tijdens de schitterende feesten ter gelegenheid van de bruiloft van Alexander Farnese in 1566 niet normatief voor een langere periode over al de Gewesten. Er was wel armoede en tijdelijke werkeloosheid door verschillende oorzaken, maar deze factor moet men niet overdrijven. Bovendien bevat het woord van Berkelbach van der Sprenkel waarheid: „Piraten en werkelozen, bannelingen en gewezen beeldenstormers — wat hadden zij gemeen? Hun armoede, tenminste de meesten. Maar armoede is slechts zeer betrekkelijk een bindmiddel. De beweging van 1572 moge sociaal zijn — zij is evenzeer religieus en wel uitgesproken calvinistisch”.²⁾

Armoede slechts een zeer betrekkelijk bindmiddel, inderdaad en zeker geen, als zij er niet meer is. Maar de religieuze factor is een blijvende geweest.

Het eerste verzet tegen Filips II ging uit van de hoge adel, die gekant was tegen zijn centraliserende, absolutistische politiek, en de Magistraat van de steden mede in dat verzet betrok. Eigen belang en positie speelden daarbij een rol zowel bij de adel als de steden. Toch moet niet vergeten worden dat de religieuze kwestie ook bij dit eerste verzet zich direkt laat gelden. Het is de afkeer van de kettervervolging, die leefde bij het gehele Nederlandse volk, van hoog tot laag. Ook tengevolge daarvan was het verzet tegen de nieuwe kerkelijke organisatie, die Filips eindelijk doorvoerde, algemeen. Het land werd daardoor verdeeld in drie aartsbisdommen met elk zes bisdommen. Filips was er van overtuigd dat zo ook beter op de ketters kon worden toegezien en dat wekte algemene afkeuring op. De hogere adel was ook daarom

er zo op gebeten, omdat de toekomstige bisschoppen doctores theologiae moesten zijn, voor de hogere edelen meebracht dat voor hun jongere zonen, die daarvoor anders in aanmerking kwamen, nu deze lucratieve kerkelijke banen gesloten waren, daar zij zich niet tot de studie wilden verlagen. Granvelle werd, ten onrechte evenwel, aangezien voor de bewerk van deze algemeen verfoeide reorganisatie. Hij was dat niet, het plan er toe was al oud, maar hij profiteerde er wel van. Op zijn hoofd ontladde zich de algemene toorn. Hij werd gemaakt tot het mikpunt van spot en hoon, het volk werd tegen hem opgeruid en op zijn vertrek werd met kracht bij de koning aangedrongen. Toen de hoge adel de landvoogdes wist in te palmen en zij zich tegenover de kardinaal stelde moest Granvelle het veld ruimen. Filips liet hem zogenaamd voor een familiebezoek naar Frankrijk vertrekken. Brederode leidde hem spottend uit, maar het regeringssysteem werd niet veranderd. Zakelijk gezien heeft het verzet van de hoge adel weinig uitgericht.

Dan komen de lagere edelen in actie. Een werkzaam aandeel heeft daarbij Lodewijk van Nassau, een jongere broer van Willem van Oranje. Ter gelegenheid van de schitterende huwelijksfeesten van Margaretha's zoon Alexander Farnese, de latere landvoogd, waren zij in grote getale naar Brussel gestroomd. Daar besloten zij ten huize van de graaf van Culemborg een verbond te sluiten. Deze vergadering werd door de Calvinistische predikant Junius met gebed geopend. Doel was een eind te maken aan de inquisitie en de plakaten te verzachten.³⁾ Het zogenaamde compromis der edelen richt zich louter op de religieuze kwestie: het op 5 april 1566 aan de landvoogdes aangeboden Smeekschrift heeft evenals Brederodes korte van schrift af gelezen rede daarop betrekking. Het behelst het verzoek de koning in te lichten over de onrust, die inquisitie en plakaten onder het volk teweeg brengen en hem te vragen deze voorlopig te schorsen, totdat de koning in overleg met de Staten-Generaal de godsdienstzaken op bevredigende wijze zou hebben geregeld.

De weerslag van het optreden der edelen op het volk was groot. Geruchten dat alles nu beter zou worden en inquisitie en plakaten afgeschaft waren deden de ronde en waren er oorzaak van dat vele ballingen terugkeerden. Zij waren het die openlijke godsdienst oefeningen organiseerden, straks buiten in het vrije veld, de zogenaamde hagepreken. In kerkelijk opzicht traden de Calvinisten beslist op en organiseerden ze overal de gemeenten. Als 3 juli een plakkaat wordt uitgegeven tegen de hagepreken, komt men er gewapend. Groen spreekt van verzamelingen in het vrije veld van 4000 tot 15000 personen. Maar het viel in de regen niet mee buiten te staan, schrijft Berkelbach van der Sprenkel en kwamen er 1000 of 1500 man, dan waren pakhuis of zolder te klein. Stonden daar dan niet de kerkgebouwen, gebouwd voor de verkondiging van het evangelie en thans „misbruikt” voor de „paapse afgoderij”? Was het niet mogelijk deze kerken te bezetten, ze te zuiveren, ze tenslotte te gebruiken voor de juiste verkondiging van het ware evangelie?⁴⁾ Uit deze geestgesteldheid verklaart hij de beeldenstorm. Vermoedelijk — de zo juist genoemde auteur spreekt van een mischien — heeft daaraan ook meegewerkt de afkeer der armen tegen de weelde der kerk, met name in het begin in Zuidwest-Vlaanderen. Het ontevreden lagere volk, onrustig van aard en in moeilijke omstandigheden door de snel stijgende prijzen, werd magnetisch aangetrokken door de nieuwe, opstandige beweging en werkte daar op zijn wijze aan mee, met name in het Zuiden. Als een orkaan waait dan de beeldenstorm over het ganse land. Maar het is duidelijk, in de armoede ligt niet de aanleiding tot de opstand. Die is gelegen in de onderdrukking van de nieuwe religie en haar aanhangers. De godsdienstkwestie speelt direkt in het begin een beslissende rol, voor zover het betreft het volksverzet.

Zelfs Rooms en gingen daarin aanvankelijk mee, omdat zij, zoals we zagen, afkerig waren van inquisitie en plakaten. Het ketterdoden goedkeuren lag niet in de aard van het volkskarakter.

G. JANSSEN — AMSTERDAM

De drijfveer van de opstand

(1)

In het artikel Een historische vergadering (de eerste vrije Statenvergadering van Holland 19 juli 1572) zagen we dat deze vergadering besloot tot vrijheid van godsdienst oefening zowel voor Gereformeerden als Rooms en anderen en we stelden daarbij de vraag, gezien de uitkomst van de tachtigjarige oorlog, wat de drijfveer is geweest van de opstand tegen Spanje, zo men wil, van de tachtigjarige oorlog. Was dit de begeerte naar vrijheid van religie of naar de heerschappij van de Gereformeerde religie, zoals uiteindelijk het geval is geworden? Of moeten soms andere factoren meer benadrukt worden?

Dr Bremmer legt in zijn boek Van opstand tot koninkrijk, sterke nadruk op de religieuze factor en hij sluit zich, in discussie met geschiedschrijvers als de professoren Geyl en Romein, aan bij het adagium van Groen van Prinsterer, dat de Gereformeerde kerk de Republiek in het leven heeft geroepen. Dit is een stelling, waarop Groen hevig is aangevallen. Maar Bremmer verdedigt haar tegen moderne geschiedschrijvers op bekwame wijze, zonder in uitersten te vervallen. Hij heeft wel degelijk oog voor andere factoren, die in de opstand hebben meegewerkt maar ligt m.i. terecht een sterk accent op de religieuze. Hij tracht te komen tot een hersel van de „orangistische gereformeerde traditie” in de geschiedschrijving en dat niet alleen van de tachtigjarige oorlog maar ook van andere tijdperken als dat van de Koning-Stadhouder Willem III en van het herstel van de Nederlandse Staat na het Napoleontische tijdperk.

Van de hand van de hoogleraar in de Vaderlandse Geschiedenis te Leiden, prof. dr Schöffer, ontving zijn boek een waarderende kritiek in een recensie in het Tijdschrift voor geschiedenis, 1971, afl. 3. In „Opbouw” van 1 mei 1970 kwam het er minder goed af. De recensent drs J. P. Stoop ontwikkelde een reeks van bezwaren, met name ook tegen Bremmers bijval aan Groen. In de lijn van het in deze recensie betoogde heeft br Stoop in „Opbouw” van 31 maart 1971 een artikel geschreven Wonderjaar-rampjaar” (1572-1672: enige opmerkingen), waarin hij op bepaalde factoren wijst, die in het oog gehouden moeten worden bij een beoordeling van de op-

¹⁾ Robert Fruin, Tien jaren uit de tachtigjarige oorlog 1588-1599, 10e dr. Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, pag. 161, zie heel hoofdstuk XII.

²⁾ Dr J. W. Berkelbach van der Sprenkel, Oranje en de vestiging van de Nederlandse Staat, Amsterdam, 2e dr. pag. 89.

³⁾ a.w. pag. 48.

⁴⁾ a.w. pag. 53.

Alva's wreed en bloedig optreden heeft, hoeveel successen hij eerst ook scheen te boeken, Spanje tenslotte geen goed gedaan. De maatregelen, die hij trof wekten een algemene afkeer. Hier valt ook te denken aan zijn belastingmaatregelen, waaronder de beruchte tiende penning. De haat tegen Spanje neemt door zijn optreden toe en wordt vrijwel algemeen. Bij de godsdienstige factor gaan zich andere voegen in de strijd tegen de dwingelandij. Hoe zou het ook anders kunnen?

Zo is het ook te verklaren dat de Prins van Oranje van het begin af getracht heeft de Rooms en in de opstand te betrekken. Hij was

aanvankelijk van mening, dat daardoor alleen de opstand kans van slagen had. Dat is een van de redenen geweest van zijn bekende tolerantiepolitiek, die hem er ook toe bracht van de Staten van Holland op hun eerste vergadering in juli 1572 te vragen dat zij algehele vrijheid van religie zouden toestaan. We schreven daarover in het artikel: Een historische vergadering. Ook de Rooms en toch hadden voldoende reden tot verzet, naast hun afkeer van het ketterdoden: Filips tyranniek Spaans bewind was een aanslag op de in een eeuwenlange geschiedenis verworven vrijheden van het volk, vastgelegd in talloze privileges. Wat speelt in de strijd tegen Spanje al niet mee? Maar de vrijheid van

religie gaf de eerste stoot en de Calvinisten is het daarom tenslotte gegaan en zij vormden de kern van de opstand en de ruggegraat van het verzet. Natuurlijk waren er heel wat Protestanten van een minder scherp uitgebalanceerde geloofsopvatting; waren er ook heel wat „sectariërs”. De meerderheid van het volk was zelfs het „oude geloof” toegedaan. Maar in de storm van geloofsvernieuwing, die over Europa trok en de nieuwe tijd inluidde, legde niet een lauwe meerderheid het gewicht in de schaal, maar een vastbesloten minderheid, die de nieuwe geest in zijn meest uitgesproken vorm vertegenwoordigde. Dat is welhaast een wet der geschiedenis te noemen.

Studentenleven

Aan alle studenten van Nederlandse universiteiten en hogescholen.

„Wat is normaal?”. Deze vraag doet zich voor wanneer wij nadenken over zaken als „heterosexualiteit-homosexualiteit”, „ongeremde economische ontwikkeling-milieubescherming”, „commune-gezin” en dergelijke.

Zij lijkt slechts gesteld te kunnen worden vanuit een traditionalistische burgerlijkheid waarbij normaal wordt geïdentificeerd met „gewoon”. Dat is evenwel inderdaad slechts schijn. De vraag is ook op een andere wijze te stellen: Wanneer wij oog krijgen voor noodzaak van verbetering van wat „gewoon” is krijgt de vraag „Wat is normaal?” een verdieping en wordt zij zinvol. Zij wordt dan de vraag naar de werkelijke normen, waaraan elke verandering als vooruitgang of achteruitgang is af te meten. Normen waaraan zowel verleden, heden als toekomst dienen te worden getoetst. Zijn die te vinden?

In de wetenschap dat deze vragen meer dan ooit actueel zijn nodigt de Stichting Bijzondere Leerstoelen voor Calvinistische Wijsbegeerte U uit tot meedenken. Deze stichting organiseert reeds jarenlang in verschillende universiteits- en hogeschoolsteden colleges in de reformatische wijsbegeerte. Zij weet zich geïnspireerd door het evangelie van de verlossing door Jezus Christus.

Deze verlossing is echter niet alleen van betekenis voor het privéleven: De bijbel maakt duidelijk dat zij beslissend is voor héél de werkelijkheid. Van uit dit perspectief wil de stichting dan ook de vraag naar de werkelijke normen benaderen.

De gelegenheid tot het samen luisteren, denken, praten, eten en sporten worden geboden op een in september te houden congres, waarop de heer H. Algra, prof. B. Goudzwaard en prof. J. P. A. Mekkes, elk vanuit hun eigen vakgebied, ons zullen inleiden in het thema.

Het congres zal, evenals vorig jaar, worden gehouden in de Internationale School voor Wijsbegeerte, Dode-weg 8, Oud-Leusden (Amersfoort), van donderdag 7 september, opening om 19.00 uur, tot zaterdag 9 september, 13.00 uur.

De kosten bedragen f 25,— per persoon; reiskosten boven f 15,— worden vergoed. Van degenen die donderdag voor de opening van het congres ter plaatse willen dineren wordt f 7,50 extra gevraagd. Betaling ter plaatse.

U kunt zich opgeven bij C. van Haeften, Uilenstede 276, Amstelveen.

Ga je studeren?

Wanneer je je dit jaar voor het eerst laat inschrijven aan een van onze universiteiten of hogescholen,

zal dit op vele punten een grote verandering voor je betekenen. Je komt terecht in een omgeving waarin, als je de christelijke opvoeding die je genoten hebt, niet wilt verloochenen, veel kritiek op jou en je levenshouding zal worden uitgeoefend. Er zullen veel vragen op ethisch, maatschappelijk en kerkelijk terrein op je afkomen. En dan is het erg prettig als je deze problemen kunt bespreken met medestudenten bij wie deze problemen ook leven.

Daarom willen we je attent maken op het bestaan van Civitas Studiosorum in Fundamento (C.S.F.R.), wat niets anders betekent dan studentenvereniging op gereformeerde grondslag. D. C.S.F.R. heeft als grondslag de Heilige Schrift en aanvaardt als daarop gegrond de Drie Formulieren van Enigheid. Door een lidmaatschap van de C.S.F.R. kun je dus de band met het „thuisfront” bewaren. Bovendien krijg je door contact met studenten van andere studierichtingen te zien dat er ook nog problemen buiten jouw vakgebied liggen. Onze vereniging heeft ongeveer 330 leden, die afkomstig zijn uit de rechtervleugel van de Gereformeerde Gezindte. Behoor je hierbij of — laten we zeggen — wil je hierbij gaan behoren, neem dan contact met ons op.

Als C.S.F.R.-lid bezoek je een bijbelkring waar een gedeelte uit Gods Woord wordt besproken. Verder kun je kiezen uit kringen als b.v. Institutiekring, Nadere Reformatiekring, Medische Ethiekring, een kring die de verhouding natuurwetenschap en geloof bestudeert, enz. enz. Ook worden er lezingen van allerlei aard gehouden door gastsprekers en ook wel door leden van onze vereniging zelf.

Voor alle duidelijkheid: Onze Civitas is in de eerste plaats een studievereniging. Dat wil niet zeggen dat we persoonlijk contact en gezelligheid onbelangrijk vinden. Dat zul je wel merken. Maar om dus in één zin ons streven samen te vatten: Als Civitas hopen we de gereformeerde beginselen te bestuderen en te bewaren. Wil je meer weten over de C.S.F.R. vraag dan het eerstejaarsnummer van ons blad „De Civitate” aan en neem contact op met een van de volgende personen:

Voor **Utrecht**: L. den Breejen, Schoolstraat 3, Utrecht.

Voor **Rotterdam**: W. van der Linden, Willem Kloosstraat 28, Papendrecht.

Voor **Amsterdam**: H. Folmer, Bosboom Toussaintstraat 53-I, A'dam.

Voor **Leiden**: H. Breman, Javastraat 32, Alphen aan de Rijn.

Voor **Wageningen**: A. R. van Klinken, Vleermuisstraat 3, Wageningen.

Voor **Delft**: R. Verhage, Prins Mauritsstraat 46, Delft.

Voor overige plaatsen ondergetekende: S. Janse, Roggestraat 19, Utrecht (Landelijk Propagandacommissaris).

Voor hen die in Utrecht gaan studeren

Gedurende de introductiedagen van de Rijksuniversiteit (21 t.m. 24 aug.) kun je op onderstaand adres ieder uur van de dag komen binnenvallen om je boterham op te eten, de weg te vragen of om zomaar wat te praten.

Mocht je je er voor interesseren, dan kunnen we je bovendien inlichten over allerlei activiteiten die in en rondom onze kerkelijke gemeenschap worden ontplooid.

Jan Venema,
Moreelselaan 31 (t.o. stat. N.S.)
tel. 317429

Aan jou, die in Amsterdam gaat studeren

en die waarschijnlijk voor het eerst alleen in een hele nieuwe omgeving komt te staan! Een nieuwe omgeving, waarin je via de VGSA wat wegwijs zult kunnen worden. En dat niet alleen!

Wat is de VGSA? Een gemengde protestants-christelijke vereniging, d.w.z. die alleen hen opneemt die het evangelie werkelijk als Woord van God in hun leven willen aksepteren en Jezus Christus als hun persoonlijk Verlosser aanvaarden.

De vereniging is actief op tweeërlei terrein: ze tracht haar leden **vorming** en **gezelligheid** te bieden. Hoewel de praktijk beide elementen niet laat scheiden, ligt in de studieweekends en de vergaderingen het accent op de vorming en komt het gezelligheidsaspect naar voren in het sociëitsbezoek, de sportieve activiteiten en een aantal feesten, w.o. de dië, de verjaardag van de vereniging. In oktober zullen we zelfs ons vijfde lustrum vieren.

In het afgelopen jaar draaide er een aantal werkgroepen, met als onderwerpen: Christendom en Marxisme, Drugs, Israël, Deze Tijd, Gemeenteleven en Geschiedenis van de Twintigste Eeuw. De hiernaast bestaande drie disputen zijn vrijwel niet actief geweest. Voor het komende jaar gaan we dit werkgroepement bij de disputen onderbrengen. Van de lezingen die het afgelopen jaar in verenigingsverband gehouden werden, noemen we je: „Geloven in Nederland” door ds A. A. Spijkerboer, „De student en zijn ouders” door prof. dr H. R. Wijngaarden, „Het mensbeeld in de natuurwetenschappen” door prof. dr H. van der Laan.

Verder kunnen we je nog vertellen dat de VGSA een vrij kleine vereniging is, waardoor er een intensief contact bestaat tussen de leden.

Wil je graag kennismaken met de VGSA, dan kun je dat doen op maandagavond 21 augustus vanaf **acht uur** in de „pedagogenkelder”, Prins Hendriklaan 27, Amsterdam-Zuid. Je kunt je inschrijven voor de kennismakingstijd op dinsdagmorgen 22 augustus **10.00 uur** in één van de barakken achter het pand Prins Hendriklaan 31.

Tot ziens!

Voor de senaat,
Martine Bremmer-van Veelen,
h.t. ab actis

Inschrijving Theologische Hogeschool

Aan hen die zich volgens art. 16 van het Reglement voor de Theologische Hogeschool aan deze inrichting als student willen laten inschrijven, wordt daartoe D.V. gelegenheid geboden op donderdag 17 augustus a.s., des namiddags om 2 uur, in het Hogeschoolgebouw, Wilhelminapark 4, Apeldoorn. Alleen zij die instemming met de gereformeerde belijdenisgeschriften betuigen en die een getuigschrift eindexamen gymnasium A of B, of een bewijs van een afgelegd theologisch examen aan een nederlandse universiteit of Hogeschool kunnen overleggen komen voor inschrijving in aanmerking. Het is wenselijk zich uiterlijk 14 augustus schriftelijk aan te melden bij ondergetekende.

Namens het college van hoogleraren,
B. J. Oosterhoff, secr.
Bosweg 13, Apeldoorn.

Civitas Studiosorum Reformatorium te Delft.

Ab-actiaat Cicitas Centrum,
Oude Delfs 251

Het bestuur van de Civitas Studiosorum Reformatorium heeft de eer U mede te delen, voor het jaar 1972-1973 als volgt te zijn samengesteld:

M. A. Hofstra	praeses,
J. C. Plooy	ab-actis,
G. van der Laan	fiscus,
D. J. Borst	vice-praeses,
W. A. Schipper	vice-ab-actis.

Namens het bestuur,
J. C. Plooy,
h.t. ab-actis

Nieuw gironummer van het barmhartigheidswerk in Z.-Afrika

Willen al degenen die het barmhartigheidswerk in Zuid-Afrika een warm hart toedragen en daarvoor hun gaven willen geven het nieuwe adres en gironummer van de penningmeester van B.I.Z.A. noteren in hun zakagenda? Giro 2735789 t.n.v. B.I.Z.A. p.a. de heer D. J. Copier, Burg. Meesstraat 40, Leerdam.

Groeiende eenwording !...?

Het is al meermalen opgemerkt, dat er in de verhouding tussen de gereformeerden van allerlei slag — de gereformeerden die van harte met de reformatorische confessies instemmen — in de laatste maanden een duidelijke verandering is ingetreden.

Nog niet zo lang geleden leefden de verschillende groeperingen daarvan, globaal genomen, ver van elkaar. Ze kenden elkaar nauwelijks. Als er nog van contact sprake was ging dat via enkele synodale deputaten of particuliere personen. En dat contact bestond in feite in niet veel meer dan wat vrijblijvend geredeneer en geconfereer. Wel werd van allerlei kant verzocht dat de verdeeldheid van de gereformeerde belijders een droevige zaak, ja, zelfs een groot kwaad was. Maar daar bleef het ook meestal bij.

In deze situatie is nu gelukkig enige verandering gekomen. Nog wel niet spectaculair, maar toch wel zichtbaar. Van het zwijgen of eindeloze praten is men tot de daad gekomen. En wie daarin betrokken zijn vragen zich hoopvol af of de Geest de harten der mensen begint te bewegen om eindelijk, eindelijk, dat te gaan doen waarom de Heiland vlak vóór zijn lijden en sterven zo vurig heeft gebeden.

Ik wil een paar verschijnselen die hierop wijzen noemen.

☆☆☆

In de eerste plaats attendeer ik op dat waarover (ds) J. de J(ong) van E(mmeloord) in De Wekker schreef.

Deze begint er op te wijzen dat in de verhouding tussen de chr. geref. kerken en de „broeders buiten verband” veel meer dan tot nu toe vanuit de plaatselijke kerk náár het verband gedacht, geleefd en gehandeld moet worden dan omgekeerd.

Om te illustreren hoe het dan gaan kan en moet wijst hij op wat men in de Noord-Oostpolder heeft ervaren.

In de contacten met de vrijgemaakte broeders daar, zo schrijft hij, is het de chr. gereformeerden duidelijk gebleken, „hoezeer deze broeders gedeukt zijn door gebeurtenissen, die achter hen liggen. Wat sommigen van hen hebben ervaren, in hun persoonlijk en in hun ambtelijk leven, grenst aan het ongelooftelijke, als men ten minste bedenkt, dat dit alles in de kerk van Christus plaats vond.”

Ten gevolge van wat zij zo beleefden is het geen wonder dat bij vele „buitenverbanders” „grote huiver leeft tegen een gereformerd kerkverband, waarin het toch maar mogelijk bleek dat zgn. liefde voor de waarheid de waarheid van de liefde buiten spel zette.” In de vele gesprekken die de chr. gereformeerden in de polder met de „buitenverbanders” gevoerd hebben zijn ook de chr. gereformeerden daar er van „onder de indruk gekomen, hoezeer een verabsoluterend kerkbegrip de aartsvijand van het gereformerd kerkrecht — de hiërarchie — in de kaart speelt en het kerk-van-Christus-zijn niet dient, maar frustreert”. De chr. gereformeerden beseften het: „Deze kerken en deze broeders zijn gewond. Diep in hun ziel. Diep in hun waarachtig kerk van Christus willen zijn... Zij zijn allergisch geworden voor alles wat zweemt naar hiërarchie en hebben daarvoor als het ware een door de ervaring gevormd zesde zintuig.”

Ongetwijfeld is het zo dat er onder de „buitenverbandse” kerken verschil bestaat, speciaal in het beleven van hun buiten-het-verband-staan. Maar ook tussen de Chr. Geref. Kerken zijn er allerlei verschillen. Daarom kan men de „buitenverbandse” kerken niet uit hun convent en de Chr. Geref. niet uit hun synode leren kennen. Die zijn geen van beide zonder meer typerend voor de daarin vertegenwoordigde kerken.

☆☆☆

Ds De J. stelt nu de vraag, hoe de houding van de Chr. Geref. Kerken ten aanzien van „buitenverbandse” dient te zijn.

Hij zegt daarover het volgende: „Wij in de polder hebben enkele jaren geleden niet het standpunt gehuldigd: als ze ons willen, dan komen ze maar, de deur staat open. Wij hebben het initiatief genomen om hen te zoeken en met hen te spreken. Wij zijn samen gaan bijbellezen en hebben veel gebeden. En langzamerhand kwam er toen een klimaat waarin het mogelijk was samen als broeders mogelijke verschillen te bespreken. Deze methode heeft tot nu toe bij ons zegenrijk gewerkt.”

De schrijver is van oordeel dat deze houding geheel in de stijl van de Afscheiding is. Ze is namelijk een concretisering van de „praktijk der Godszaligheid” waarom het bij de Afscheiding vóór alles ging. De „laat-ze-maar-komen-als-ze-ons-lief-hebben-mentaliteit” is met die „praktijk der godzaligheid” volkomen in strijd. Ze „is noch pastoraal, noch liefdevol en getuigt in wezen van weinig begrip voor de ander.”

Deze houding betekent ook dat men de „buitenverbanders” „niet vanuit de verte allerlei vragen mag voorleggen. Eerst wanneer zij ons **ervaren hebben** als brandende van bijbels verlangen naar de eenheid van allen, die de Christus der Schriften liefhebben, dan pas worden alle woorden van ons waar. Dan behoeft men heus niet met stroop te smeren. Deze kerken hebben schreeuwend behoefte om onze liefde te bemerken.”

☆☆☆

Een van de kenmerken van deze liefde is nu: geduld. „De liefde, juist zij! kan wachten. Niet afwachting, maar verwachtend en bid-dend. Ik ben daarom de mening toegedaan, dat voordat wij een „rapport” samenstellen over hen, wij eerder en daaraan voorafgaand een bidstond zouden moeten uitschrijven. In de polder hebben wij ervaren, wat de H. Geest dan met je doet. Zonder extatische verschijnselen was de Geest merkbaar op onze gemeenschappelijke vergadering.”

Het is daarom niet juist in het contact met de „buitenverbanders” te beginnen met aan te dringen. „Dit is niet de eerste dienst die wij deze kerken moeten bewijzen. Wij moeten **zelf** als we een kerkelijk huwelijk voor mogelijk houden, meer wervend met hen bezig zijn. Als wij als kerk een appél op hen willen doen — en dat mag en dat moet — dan moet dat „komt laat ons **samen** Israëls Heer... ontmoeten” vlees en bloed in ons worden.”

Een chr. gereformeerde „overvraagt” de „buitenverbandse” kerken als hij van deze in de kortste keren verwacht dat ze „orde op zaken” stellen. „Ze moeten tijd hebben, zich na zo'n lange lijdensweg te hervinden. Wat wij daarbij mogen en kunnen doen, is geen verklaring of „stuk” eisen, maar heel pastoraal de hand toesteken. Bij een echt diep-doorvoelde pastorale hand spreekt men weinig woorden, maar ervaart men zoveel te meer. De liefde moeten wij niet in woorden vangen, maar we moeten die uitstralen. Dat heeft ons in de polder ook bij elkaar gebracht.”

☆☆☆

In het vervolg van zijn betoog wijst ds de J. er op dat het bij dat plaatselijke contact tussen de kerken niet kan blijven. Maar ook wat die verdere ontwikkeling betreft moet men niet drijven en dringen. En daarbij dient steeds voor ogen gehouden te worden dat naar de Schrift de volgorde blijft: eerst de kerk dan het kerkverband. „Dat heeft als gevolg: eerst van onderaf en dan landelijk saamvatten. Laat men echter landelijk niet

proberen alles in één patroon te dwingen. Het kerkverband is naar zijn aard dienend en niet heersend.”

Ds de J. wijst in verband met het contact tussen de chr. geref. en de „buitenverbandse” kerken speciaal op de jeugd. Wij hebben, zo schrijft hij, een unieke kans om in de contacten met deze broeders onze jeugd te laten zien, wat schriftuurlijke oecumene is. Tegenover een hedendaags onbijbels eenheids-streven krijgen we anno 1972 de kansen om tegen jongelui te zeggen: jongelui, zie daar! zijn onze broeders, die ons na staan. Luister eens naar ze. Spreek eens met ze. Doe eens wat samen met hen. Bidt voor ze. Op deze wijze hebben we ook meer recht van spreken tegenover onze jongeren.”

☆☆☆

Met vreugde en dankbaarheid heb ik het artikel van ds De J. gelezen. Daarin straalt zo helder en krachtig door wat vóór alles nodig is om tot een werkelijk Geestelijke, christelijke en kerkelijke eenheid te komen. Het wijst juist op dat wat tot dusver onder de gereformeerden van de verschillende denominaties en groeperingen helaas maar al te spaarzaam werd gevonden.

Ik hoop vurig dat deze geesteshouding onder de chr. gereformeerden, de „buitenverbanders” en alle andere soorten gereformeerden steeds meer zal worden gevonden. Als dat het geval wordt is de kerkelijke eenheid nog geen realiteit. Maar deze houding is wel de volstrekt onmisbare voorwaarde voor het tot stand komen ervan.

☆☆☆

Een andere hoopvolle uiting van een daadwerkelijk zoeken van de eenheid onder de reformatorische christenen is te vinden in een artikel van Ir Van der Graaf, de bekwaame hoofdredacteur van De Waarheidsvriend, het orgaan van de Gereformeerde Bond in de Ned. Herv. Kerk. Hij bespreekt daarin de reacties die loskwamen op het in het vorig jaar gepubliceerde „Getuigenis” en schrijft dan o.a. het volgende:

„Nu zijn er de laatste maanden dingen losgemaakt die zeker de opstellers niet voor mogelijk hadden gehouden. Er zijn verbanden gelegd, er is sprake geweest van een herkennen en erkennen van elkaar door allerlei grenzen van kerken en groeperingen heen. Dat was al het geval bij de opstelling van het Getuigenis. Daar was van meet af aan een wederzijds herkennen in de zorg om het belijden, de religie van het belijden, al kwamen de opstellers uit verschillende achtergronden. Het opstellen van het Getuigenis was ook geen zaak van geven en nemen, zo in de trant van een zinnetje eraf om de één tevreden te stellen en een zin erbij om de ander ook aan zijn trekken te laten komen. Er was vanaf het begin grote eenparigheid. Dat was ook zo bij de eerste dertien die direct na het opstellen spontaan hun adhesie hebben betuigd uit onze kring en de Confessionele Vereniging en personen als dr De Ru e.a. En dan was het een uitermate verheugende zaak dat het Getuigenis naar zijn inhoud een zo brede respons uit allerlei kerken en kerkelijke groeperingen gekregen heeft. Elk van de opstellers is de laatste maanden op tientallen bijeenkomsten geweest waar het getuigenis aan de orde kwam. Zulke avonden waren vaak interkerkelijk van opzet, of ze werden georganiseerd door een niet-Hervormde kring. En ook uit de vele brieven is gebleken hoe het Getuigenis kerkelijke grenzen doorbroken heeft. Er waren vaak ontroerende reacties. Direct na het verschijnen van het Getuigenis belde iemand, die niet tot de Hervormde kerk behoorde, op, om te zeggen dit als een verhoging te zien op gebed, waarin intens de nood van de kerk aan God was opgedragen. Er is de laatste maanden iets doorgebroken van een elkaar vinden rondom het hart van het belijden. Ik ervaar dat als een geschenk van de Heilige Geest.”

Ik ben het hierin met Ir Van der Graaf volkomen eens.

In de kerkelijke en theologische revolutie die wij in Nederland beleven is het inderdaad een werking en een gave van de Heilige Geest, dat het hart van het Evangelie in het Getuigenis tegenover de nieuwe modernistische theologie weer zo doordringend werd

verkondigd. En dat daarop een reactie los kwam, zó krachtig en van en zó intens verstaan blijkt gevend, dat alle verwachtingen daaromtrent verre zijn overtroffen.

☆☆☆

Ir Van der Graaf schrijft dan verder dat wij elkaar in onze dagen in toenemende mate zullen nodig hebben.

Er is, zo zegt hij „in de kerken een gemeenschappelijke nood, die ook een gemeenschappelijke schuld is, namelijk een saecularisatie van het evangelie, hetzij in theologisch opzicht en derhalve in de prediking, hetzij ook in de praktijk van het gemeentelven. In deze gemeenschappelijke nood kunnen we elkaar niet missen maar er zullen verbindingen gelegd moeten worden tussen allen die uit hetzelfde belijden willen leven. We kunnen ons allerlei splinterkwesities niet meer permitteren, dat het getuigenis van de kerk niet ten goede komen. Daarvoor zijn de ontwikkelingen te ernstig. We zullen weer iets moeten hebben van de breed gereformeerde gezindheid, die door verschillen weet heen te zien. Calvijn heeft de Augsburgse Confessie mede ondertekend, ondanks zeer wezenlijke verschillen tussen hem en de Lutheranen. En op de Dordtse synode waren, zo wordt beweerd, wel twaalf stromingen, die elkaar desalniettemin aanvaardden en samen kerk waren. Maar dan gaat het wel om het werkelijk één zijn in de religie. Ten aanzien van de religie vallen er namelijk in onze tijd wezenlijke scheidslijnen. Er zijn er die het openlijk zeggen, ik heb dat meegemaakt, geen tijd te hebben voor vragen van persoonlijk geloof, het gaat om de omvorming van de maatschappij, nationaal en internationaal. Of die zeggen dat ze de Hebreëen brief wel kunnen missen, waarin het gaat over Christus de Hogepriester, de middelaar van het nieuwe Verbond. Men baseert zich dan nog op een zeer bepaalde interpretatie van het Oude Testament. Maar de religie is eruit. Hier vallen in onze tijd beslissingen. Maar als de kerk de religie kwijt is dan is ze geen kerk meer. En daarom, het kerk zijn staat op het spel. Nu hangt het voortbestaan van de kerk gelukkig niet van ons mensen af, maar de kerk bestaat wel uit mensen en samen bepalen die wel het gezicht van de kerk, ook naar buiten toe. Het is zeer te hopen dat wat door het Getuigenis is losgemaakt ten aanzien van een elkaar herkennen rondom het hart van de religie wezenlijk is geweest en dat er in de toekomst een gezamenlijke strijd mag zijn tegen de machten die de kerk in onze tijd belagen van binnen uit en van buitenaf. **De gereformeerde gezindte is namelijk een aanklacht, een anti-getuigenis.**

☆☆☆

De laatste zin heb ik vet laten drukken. Ik hoop dat wat daarin gezegd wordt in allen die zich gereformeerd noemen als een vuur gaat branden. Dan zal het „vanzelf” komen tot een herkennen van elkaar en een strijden niet tegen elkaar maar met elkaar. Een strijden van de goede strijd des geloofs. En dan zal er ook samenwerking komen, een samenwerking die onder Gods zegen leiden moge tot het samen de Here dienen en loven onder de éne kansel en aan de ene Avondmaalstafel.

KAMPEN

C. VEENHOF

KERKNIEUWS

Korea — Uit de door br Park, de „vader” van het Weeshuis, doorgegeven balansen van de afgelopen jaren hebben wij een globaal overzicht samengesteld. Tevens leek het ons goed in dit overzicht een raming op te nemen voor de jaren 1972 t.m. 1974, waarbij 1972 is opgesteld op basis van de begroting die br Park ons onlangs stuurde.

Toen de gemeente van Eindhoven, nu 7 jaar geleden, het Christelijk Weeshuis „Eeuwige Liefde” adopteerde, was dit weeshuis één van de armste in Korea. Wij zijn dankbaar dat we in de afgelopen jaren br Park hebben kunnen steunen en ook dat er een duidelijke verbetering in geweest is in de materiële levensomstandigheden, maar nog steeds is die Weeshuis in vergelijking

met andere in Korea zéér sober. Nooit vraagt br Park ons direct om verhoging van onze steun, maar toch bemerken wij soms duidelijk hoe beperkt hij in zijn middelen is.

Uit een brief die wij 3 april jl. van hem ontvangen nemen we hier het volgende over:

„Wij moeten, nu de kinderen groter worden en verder gaan studeren, meer gaan betalen voor schoolgeld, kleding en voeding. Het volgende jaar zullen we 100.000 Won (plm. 1.000 gulden) meer moeten uitgeven”.

en „Pastor Judt bezocht ons in juli vorig jaar. Hij maakte zich nogal zorgen over benodigde uitgaven voor levensonderhoud in de afgelopen winter en hij stuurde ons in termijnen ongeveer 250.000 Won in totaal. Zodoende hadden we een gemakkelijke winter”.

tenslotte: „De K.C.W.S. verzond tot nu toe graan, meel en gebruikte kleding uit de Verenigde Staten en gaf dit aan scholen ziekenhuizen en tehuisen voor bejaarden en wezen. Met deze steun werd in juni 1971 gestopt. Zodoende ontvangen we van dit soort steun niets meer. Ons Weeshuis steunde zoveel op dit meel. Daarom moeten we proberen meer zelf te verbouwen. Maar het is niet te verwachten dat het land dat we hebben de totale hoeveelheid graan die we nodig hebben opbrengt. Ik zou wel willen dat we meer land konden kopen”.

Inkomsten en uitgaven van de werkgroep

In de afgelopen jaren werden de inkomsten van de Werkgroep ongeveer voor de helft verzorgd door de gemeente van Eindhoven, terwijl de andere helft binnenkwam door vele min of meer regelmatige giften van particulieren en gemeenten door het hele land.

Wij zijn erg dankbaar, dat wij in het verleden nooit tevergeefs een beroep op U hebben gedaan. Helaas moeten wij thans konstateren dat de bijdragen, zowel vanuit de gemeente Eindhoven als daarbuiten, het afgelopen jaar sterk zijn gedaald. Zelfs zo, dat zonder verhoging van onze vaste maandelijksse steun aan br Park voor het

dagelijks levensonderhoud, onze begroting van dit jaar al een tekort van plm. f 2.000,— ver- toont.

Het zal de meeste ontvangers van de Berichten bekend zijn dat naast onze vaste maandelijksse steun (thans \$ 300.—) we in het verleden ook regelmatig geld naar br Park hebben gestuurd als extra bijdrage om de aankoop van land en de bouw van een badhuis mogelijk te maken. Dit jaar hebben wij een extra bijdrage van f 2.500,— toegezegd voor de bouw van een eigen watervoorziening van het badhuis; met de graaf- en bouwwerkzaamheden van de put is reeds een begin gemaakt.

Nu zijn deze extra bijdragen, zoals U weet, echt geen luxe want de bedoeling is, dat het Weeshuis steeds meer „self-supporting” wordt doordat het meer eigen inkomsten verwerft.

Ons verzoek aan U

Wij hopen dat U uit het voorgaande duidelijk is geworden, dat nu de uitgaven van het Weeshuis sterk stijgen, terwijl de inkomsten van de Werkgroep dalende zijn, dit laatste ons als Werkgroep zorgen baart. Graag zouden wij zien dat allen die tot nu toe zo trouw ons werk met regelmatige, kleine en grote giften, hebben gesteund, weer eens opnieuw bekijken of ze hun bijdrage voor de kinderen in Korea kunnen verhogen.

Wij hopen en bidden dat mede door Uw steun het zware, maar mooie werk van br Park onverminderd zal kunnen voortgaan. Deze schreef ons enige tijd terug:

„Ik ben blij U te kunnen vertellen dat de kinderen opgroeien met een vaste geloofsovertuiging en trouwe dienstknechten van de Heer zullen zijn”.

Korrespondentie-adres: Mevr. A. de Putter-v. Housselt, Suyke 11, Mierlo. Tel. 04927-2003.

Girorekening nr. 898142 t.n.v. Diakonie Geref. Kerk (vrijgemaakt) te Eindhoven, p.a. Minckelerplein 13, Eindhoven.

ADRESSEN

Nieuwendam-A'dam (N.) — Scriba: B. de Vries, Dekschuitstraat 56, Amsterdam (N.), tel. 020-275953.

Zaandam — Het adres van ds H. van Ommen is thans: Laan van Klarenbeek 79, Arnhem. Tel. 085-614808.

Getrouwd:

HENDRIK STRATING

(weduwnaar van Gerdina de Haan)

en

ADRIANA CLARA VERBURG

(weduwe van Adrianus Buitenhuis)

Zeist, 4 augustus 1972

Kampen, Stevinstraat 16

Alblasserdam, Bilderdijkstraat 18

Toekomstig adres:

Stevinstraat 16, Kampen.

Vlaardingen, 13 juli 1972
Julianalaan 68

Ik geloof in de vergeving der zonden,
wederopstanding van het vlees,
en een eeuwig leven.

Op Gods tijd ontslapen onze lieve Man,
Vader en Grootvader

ADRIAAN BAAUW

Echtgenoot van G. van der Caaij

op de leeftijd van 76 jaar.

Vlaardingen:

G. Baauw-van der Caaij

M. Verhagen-Baauw

A. Verhagen

D. L. Baauw

H. Baauw-Fennema

's-Gravenhage:

A. Wind-Baauw

G. Wind

Vlaardingen:

T. Baauw

J. Baauw-Jansen

A. Baauw

G. Baauw-Schuurman

Adr. Baauw

F. Baauw-Poorta

Noordwijk aan Zee:

A. Scheurwater-Baauw

J. Scheurwater

Zwolle:

J. M. Hekman-Baauw

G. Hekman

De teraardebestelling heeft plaats gehad
op de Algemene Begraafplaats te Vlaar-
dingen.

Heden nam de Heere tot Zich in Zijn
Heerlijkheid onze zeer geliefde moeder en
oma

FROUWINA ROSE-DURSEMA

Sinds 14 maart 1971 weduwe van
Joseph Rose,

op de leeftijd van 75 jaar.

„Heere, Gij zijt ons een toevlucht
geweest
van geslacht tot geslacht
Ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid,
zijt Gij God.” Ps. 90

Stadskanaal, 15 juli 1972

„Maarsheerd”

Groningen:

A. A. G. Rose

Klazienaveen:

J. W. Rose

Th. E. Rose-Fokkens

Manfred

Arnaud

Zwolle:

B. Rose

J. Rose-van den Bergh

Frouwientje

Willem

Paula

Anneke

Bea

Zwolle:

S. Sein-Rose

A. J. Sein

Dick

Jos

Gertie-An

Hans

Stadskanaal:

H. Rose

J. Z. Rose-Borger

Wineke

Joop

Jozien

Wolter

Korrespondentie-adres: Cornelis Doppe-
laan 3, Stadskanaal.

De begrafenis heeft plaats gevonden op
dinsdag 18 juli.